

“SANAT KAVRAMLARI” ve SANAT EĞİTİMİ

Ahmet CEMAL*

Aşağıdaki gözlemler, Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi’nde üç yılı aşkın bir süredir birinci sınıflara vermekte olduğum “Sanat Kavramları” derslerinden edinilen deneyimlere dayanmaktadır.

“Sanat Kavramları”, anılan fakültenin programında kuramsal dersler arasında yer almaktadır. Geride bırakılan üç yılın deneyimleri, Güzel Sanatlar Fakültesi’nin birinci sınıfında *bütün bölümlere ortak olarak* vermekte olduğum bu dersin önemine beni, aynı dersi yine Anadolu Üniversitesi’nde, Devlet Konservatuvarı’nın hem Tiyatro Oyuncululuğu, hem de Müzik bölümlerine tavsiye etmeme yol açacak kadar inandırdı. Bu yıl konservatuvarın anılan bölümlerinde yine benim vereceğim bu derslere ilişkin şimdiye kadarki gözlemlerimi dile getirmeyi hem derslerin bundan sonraki gelişme çizgisi, hem de yapıcı eleştirilerle bu çizgiyi de verimli bir yörüngeye oturtabilmek bakımından yararlı buluyorum.

“Sanat Kavramları” Dersinin Amaçları Üzerine Düşünceler

“Sanat Kavramları” başlığını taşıyan dersin birincil amacı, sanat öğrenimlerine yeni başlayanları önce öğrenim yıllarında, daha sonra da

* Anadolu Üniversitesi, İletişim Bilimleri Fakültesi, Sinema-Televizyon Bölümü, Öğretim Görevlisi.

bütün yaşamları boyunca karşılaştıkları ve kullanacakları kavramlarla tanıştırmaktır.

Birkaç örneği rasgele sıralayacak olursak, “gelenek”, “modern”, “klasik”, “biçim”, “üslup”, “konu”, “içerik”, “öz”, “kavram olarak sanat tarihi”, “kavram olarak sanatın toplumbilimi”, “yaratıcılık”, “modernizm”, “postmodernizm” vb. gibi kavramlar, sanat öğrenimine adım atan kişinin ilerde yalnızca duymakla ve karşılaşmakla kalmayıp, sanatı bağlamında *kendine yönelik hesaplaşmasında* da -kullanmasını iyi bilmesi koşuluyla- sorularına açıklık getirmesini sağlayacak araçlar niteliğini taşımaktadır.

Sanat kavramlarıyla öğrenciyi hemen birinci sınıfta toplu olarak karşılaştırmanın bir başka nedeni de, genelde kavramların *doğru düşünme biçiminin* en değerli araçları arasında yer almaları, belki de araçların başında gelmeleridir. Kavramlar, *anlam çatlıdır* ve bu nitelikleriyle önce *anlamanın*, *ardından* da *anlatmanın* anahtarlarıdır. Bu anahtarı sanat öğreniminin hemen başında *gereken titizlikle* kullanmaya alışan bir sanatçı adayının, kendi kendisiyle sürekli hesaplaşmasını koşul kılan uğraş alanında, düşünsel açıdan çok daha kendinden emin adımlarla ilerleyeceği kesindir.

Bu konuda tipik bir örnek olarak *gelenek* kavramı gösterebilir. Günlük yaşamda “gelenek”, “geleneğe karşı çıkmak”, “geleneksel”, “gelenekten kopuş” gibi türlü kullanımlar içerisinde karşılaşılan bu kavramın *içeriğinin* yeterince ya da hiç bilinmemesi, ancak sanatçı adayının daha en baştan *neye* karşı çıkıldığı, karşı çıkıldığında *ne olduğu*, gelenekçiden veya gelenekselden *ne anlaşılması gerektiği* gibi konularda bir sis bulutunun içinde kalması sonucunu doğuracaktır. Aynı durum, örneğin *biçim* kavramı bağlamında da söz konusudur. Eğer bir sanatçı adayı, *biçimcilikten kurtulmayı*, *eserin biçimsizliği* diye anlarsa, bu yörüngedeki hesaplaşmalarının pek verimli olamayacağı açıktır.

Biraz yukarda da belirttiğimiz gibi, sanat kavramlarını daha ilk aşamada sanatın öğrencisine *toplu olarak* vermenin amacı, ona sanatın

dilini kullanmada çok değerli bir yardımcı sağlamaktır. Ama buradaki *toplu* sözcüğü, elbet bir yılda *bütün* sanat kavramlarının ele alınıp işlenebileceği anlamını taşımamaktadır; bunun olanaksızlığı ortadadır. Bütün kavramlar bir yana, kanımca bu dersin temel amaçları arasında olabildiğince *kabarık sayıda* kavram işlemek diye bir hedef de yoktur, dahası, olmamalıdır. Bana göre buradaki temel amaç, öğrencinin **bir yılda öğrendiği kavramların yolgöstericiliğinde, henüz öğrenmediklerinin öneminin de bilincine varmasıdır**. Bunu şöylede özetleyebiliriz: **Yirmi kavramı gerçek anlamda öğrenebilmiş olan bir öğrenci, elli kavramın yalnızca adını duymuş olandan çok daha iyi bir konumdadır.**

Kişisel bir deneyim olarak şunu söyleyebilirim ki, genellikle bütün derslerimde uyguladığım ve öğrencilerime hep daha en başta açıkladığım bir ilkeyi, “Bu yıl A’dan Z’ye mutlaka varmalıyız diye koşturmak yerine, **sindirerek** örneğin N’ye kadar gelmek ve böylece Z’ye giden yolu da öğrenmiş olmak” diye özetleyebileceğim bir ilkeden “Sanat Kavramları” dersinde çok yararlandım.

Kavramların sayısı gibi, **seçimi de** yıldan yıla ve/veya bir öğretim elemanından ötekine farklılıklar gösterebilecek bir durumdur. Belli kavramlar, büyük olasılıkla her yılın ve her öğretim elemanının programında yer alacaktır. Ama bunun dışında kalan, kişisel seçimlerle yönlendirilen bir alan her zaman olacaktır ve bu, herhangi bir sakıncaya kaynak olabilecek bir durum değildir. Burada asıl önem taşıyan nokta, seçilen kavramlar ve bunların sayısı ne olursa olsun, sonuçta öğrenciyi **kavramların önemini anlatabilmiş olmaktır.**

Başarının ve Başarısızlığın Nedenleri

Deneyimlerime göre “Sanat Kavramları” dersinde, özellikle ilk vize sınavlarında başarısızlığın yaygın olması, üniversite öncesi nedenlerden kaynaklanmaktadır. Bu nedenlerin başında da, Türkiye’deki ortaöğretim sisteminin hâlâ **düşündürmeye** değil, fakat **ezberletmeye** yatkın olması gelmektedir. Böyle bir sistemden genellikle düşünmeye alışmamış olarak gelen bir öğrencinin bir anda değişmesini beklemek, böyle bir alışkanlığı olmayanlara doğru düşünmenin araçları olan kavramların önemini yeterince anlatabilmek,

doğal düşünmenin araçları olan kavramların önemini yeterince anlatabilmek, doğal olarak zor olmaktadır.

Daha ilk aşamada başarılı olan öğrencilerin büyük çoğunluğunun genelde **çok okuyanlar**, yani **okumayı alışkanlığa dönüştürmüş olanlar** arasından çıktığını burada bir gözlem olarak belirtebilirim.

Böyle bir öğrenci profiliyle karşılaşıldığında, her bir kavramı yeterince **deşmeden** birer “bilinmesi gereken” olarak tanıtmak, öğrencilere onları -alışkanlıkları gereği!- neredeyse “ezberlenmesi gereken” diye tanıtmakla eşanlımlı olmaktadır. Bu durumda öğrenci, kavram sayısı çoğaldıkça onları **incelemek** yerine **ezberlemeyi** yeğlemekte, sınavlarda kavramlar bir düşünce sorusu bağlamında sorulduğunda işin içinden çıkamamaktadır.

Bu başarısızlığı en aza indirebilmek için şimdilik tek yapılabilecek olan, bir yılda incelenecek kavram sayısının azlığından korkmaksızın öğrenciyi kavramlar **üzerinde** düşünmeye götürebilmek ve bu kavramların ancak **düşünmenin araçları** niteliğiyle kullanıldığı takdirde işine yarayabileceğini ona kanıtlamaktır.

Sonuç Bağlamında

Kısaca belirtmeye çalıştığım gözlemlerimi özetlemem gerekirse, şu noktaları vurgulayabilirim:

- İçeriği bağlamında “Sanat Kavramı” dersleri, hangi dalda olursa olsun sanat eğitime başlayan öğrencilere daha en başta verilmesi son derece yararlı bir derstir.
- Ama bu yararın gerçekleşmesi isteniyorsa, yine daha en başta yapılması gereken, **düşünme eylemi** ile **kavramlar** arasındaki **işlevsel** ilişkiyi öğrencinin gözünde somutlaştırmaktır.
- “Sanat Kavramları” dersi, belirtilen özü gereği, çok önemli bir amaca daha hizmet edebilir ve doğrudan **sanat** ile, **yaratıcılık** ile **düşünce** arasındaki onsuz olunamaz bağın öğrencilere

yeterince açıklanmasını sağlayabilir. Bizimkisi gibi, kavramları **bilmenin** değil, konuşmalarda ve yazılarda -çoğu kez yerli yersiz ve yanlış- **kullanmanın** yaygın olduğu bir ortamda dersin böyle bir amacı da üstlenmesinde sayısız yararlar bulunmaktadır.